

בעזרה"ת

ספר

איזהו מקומן

על מסכת עירובין

אוצר

ציונים הערות ומראי מקומות

דף על דף לפי סדר הגפ"ת

על כל המסכת

כולל מפתח נושאים מפורט

חלק ראשון

פרקים א - ד

ליקטתי אספתי וערכתי בסיועתא דשמיא

יהודה אריה בלאמז"ר הרב ר' אברהם יצחק שליט"א פרידלס

שנת התשע"ט

בני ברק

ושריוה בתקנתא דלחי או קורה דליהוי היכרא - כן הוא שיטת רוב הראשונים דלחי או קורה בדופן רביעית הוא תקנתא דרבנן, וכלשון הגמ' בכמה דוכתי דמבוי דרבנן. ברם רבינו יהונתן (נממני) לקמן יא: וכן המאירי (כאן ושם) נקטו שהוא מהלכה לממ"ס, וקרי ליה 'דרבנן' לפי שאינו מפורש בתורה. וראה בדברינו לקמן יא: ד"ה למימרא.

בתקנתא דלחי או קורה דליהוי היכרא - גליון הש"ס הקשה הלא אביי ורבא פליגי (לקמן טו.) אי לחי משום מחיצה וכשר אפילו עומד מאליו, או משום היכר ובעינן דוקא עביד בידים, ואיך נקט רש"י בפשיטות דלחי משום היכרא, הא קי"ל כאביי דמשום מחיצה. [פי' דהא רש"י גופיה נקט דהוא הלמ"ד מיע"ל קג"ם דהלכתא כאביי, ודלא כר"ת - יעו"י רש"י לקמן סוף טו., ותוס' לקמן ריש ה:., ותוס' קידושין נב.]. ועי' מש"כ לישב הרש"ש.

והגהות פורת יוסף תירץ דבתוס' לקמן ה: (ד"ס ד' אמות) מפורש דאף למ"ד לחי משום מחיצה היכר קצת בעינן, וא"כ שפיר נקט רש"י דבר השווה לתרוייהו. ועל דרך זה תירצו בהגהות תפארת יעקב ותפארת ירושלים ור"א גוטמאכר במשניות, וע"ע מרומי שדה (ד:). וראה בדברינו על תוס' לקמן ה: הנ"ל.

ד"ה ימעט - ישפיל - עי' בדברינו במשנה ד"ה מבוי, אות א'.

ד"ה והרחב - למעט רוחב כניסתה ולהעמידה על עשר או על פחות - צ"ב מה הוצרך רש"י לפרש "או על פחות". וע"ע פורת יוסף.

ד"ה צורת הפתח - לחי מיכן ולחי מיכן וקורה על גביהו - רש"י שינה מלשון הגמ' לקמן יא: "קנה מכאן וקנה מכאן".

שמדאורייתא בעי ד' מחיצות או ג' מחיצות ולחי, ועי' מגיד משנה שם כביאור שיטתו. והמאירי (לקמן יז:) וכן רבינו אברהם בן ה"מב"ם (נצרכת אצרכס ס' כ"ג) פירשו באופן אחר דעת הרמב"ם עפ"י גירסת הר"ח בסוגיא לקמן יב: וראה עוד בדברינו שם ד"ה אלא אי איתמ[...].

ובדעת הטור (ריט ס' שמ"ה וריט ס' עס"ג) נחלקו הב"י הב"ח והט"ז, עי' בדבריהם. וראה ביאור הלכה ריש ס' שס"ג.

ובדעת רש"י יש סתירה, והרשב"א (לקמן ט.) נקט אליבא דרש"י שיש חילוק אם רשות היחיד פתוחה לכרמלית או לרה"ר, וראה בדברינו על רש"י לקמן ט. ד"ה ובלבד, ובדברינו לקמן צד. ד"ה וחכמים אומרים, אות א'.

ורבנן גזור עליה משום דאתי לאיחלופי ברה"ר - כוונת רש"י דחיישינן שיבואו להתיר לטלטל ברה"ר גמורה כמש"כ בסוף הריב"ז, [וכן איתא ברש"י לקמן ה: ד"ה לא דכו"ע]. ורבינו יהונתן הוסיף "א"ב כי היכי דלא לייתו לטלטולי מרה"י לתוכו, דפיין שנפרץ במלואו לרה"ר ושוה הוא לרה"ר אמרי דין רה"ר יש לו". ונראה שרבינו יהונתן לשיטתו שנקט דהך מבוי דאית ליה ג' מחיצות "מדאורייתא רה"י גמורה היא", לפיכך יש לגזור שמא יבואו לטלטל מרה"ר לתוכו, אבל רש"י נקט אליבא דמ"ד דרה"י גמורה בעינן ד' מחיצות מדאורייתא כמש"כ לעיל בשם תוס' ר"פ, הלכך מדאורייתא הוורק ומטלטל מרה"ר לתוכו פטור, ואין לחוש אלא שמא יבואו להתיר לטלטל אף ברה"ר, ועוד יש לפרש דשתי לשונות הנ"ל מכוונות כנגד פלוגתא דלקמן ח: אי היתר הקריה הוא מלגיו לבני המבוי, או מלכר לבני רה"ר, ודו"ק.

וראה עוד גאון יעקב, בית מאיר (עמג. עט. ד"ס יס"ה), ושפת אמת.

ברישא וכו' - פי' דהוה ליה להתחיל במשנה הבאה לקמן יא: דפליגי תנאי בהכשר מבוי. ועי' תוס' ר"פ שכתב לישב באופן אחר מתירון תוס'. וע"ע שפת אמת.

ותירץ וכו' ולהכי פריך שפיר בגמרא מאי שנא גבי סוכה דתני פסולה - עי' ביאור מהר"ם, וביאור מהדורא בתרא, וביאור פורת יוסף, ויד דוד.

ד"ה סוכה - פרש"י וכו' ולישנא דאיבע"א בדאורייתא נמי תני תקנתא לא א"ש לפירושו - ביאור קושית תוס' יעו"י במהר"ם, וכן מבואר היטב בתוס' ר"פ, ונראה שזה גם כוונת הרשב"א וריטב"א שהקשו בקצרה, אמנם בנמוקי הגרי"ב והרש"ש משמע שהבינו באופן אחר קושית תוס', עי' שכתבו לישבה.

לכך נראה לפרש סוכה דאורייתא תני פסולה דלשון ימעט משמע חומרא בעלמא וכו' - תוס' סוכה ב. (ד"ס דלורייתא) פירשו בפ"י קמא דלישנא ד"ימעט" הוי טפי לישנא מעליא מלשון 'פסולה', ואשכחן שעיקר הכתוב כמה אותיות שלא להוציא דבר מגונה, אלא שבאיסור דאורייתא תני 'פסולה' כי היכי דלא ליטעי דימעט לכתחילה, אבל מבבוי דרבנן לא חייש ותני לישנא מעליא.

ד"ה דכתיב אל פתח אולם הבית - זה הפסוק אינו בשום מקום ואור"י וכו' - עי' בראשונים (מוס' סל"ט, תוס' ר"פ, רס"ז, ר"ן) שהביאו פירוש רשב"ם דדייקינן מקרא אחרינא דחזקאל פ"ח, ודחו פירושו. וע"ע ריטב"א לקמן ע"כ ד"ה פתח אולם.

וקאמרי רבנן אי כתב פתח אולם כדקאמרת מי שלא היה כתוב בשום מקום אולם הבית - ביאור כוונת תוס' - עי' מהרש"א, מהר"ם, מהדורא בתרא, ויד דוד. וע"ע ריטב"א לקמן ע"כ ד"ה פתח אולם.

ודקדק מדבריו מרומי שדה דס"ל שאף לצורת הפתח יש דין לחי, ונפק"מ כגון שצריך להעמיד הקנה בתוך ג' טפחים לכותל (לקמן יד:), ועי' בזה בדברינו על תוס' לקמן יא. ד"ה איפכא.

ד"ה רבנן סברי - קדושת אולם לאו כקדושת היכל וכל עבודות האמורות בהיכל אי הוה עביד להו באולם שלפניו לא מיתכשרי - עי' בדברינו בגמ' ד"ה דרבנן סברי, אות ב'.

ד"ה והא כי כתיב - במשכן שהיה במדבר כתיב ושם לא היה אולם ופתח היכל י אמות הוא - עי' בדברינו בגמ' ד"ה והא כי כתיב.

ד"ה שלמים ששחטן - שחרית קודם פתיחת דלתות - יש לעיין אי הא דנקט רש"י 'שחרית' הוא בדוקא, ולאפוקי מתירון בתרא דתוס' (ד"ס שלמים) דאיצטרך למילף מקרא רק כשנפתחו הדלתות וחזרו ונגעלו, או שמא רש"י בא רק לפרש הלשון "קודם פתיחת דלתות ההיכל" דהיינו קודם פתיחתן בשחרית.

ד"ה ונתתי משכני בתוכם - וכשנאמר מקרא זה כבר הוקם המשכן וכו' ועל איזה משכן היה מבטיחו עוד אם לא על המקדש - רש"י בשבועות טז: פירש בקצרה "ונתתי משכני בתוכם" - כל הניתן בתוכם קרי משכן", והגרי"פ במסהש"ס שם העיר שפירושו כאן יותר מבואר.

וכל אותו הספר באהל מועד נאמר - עי' חמיהת הרש"ש, ועי' גאון יעקב, ובספר מגדים חדשים.

תוס'

ד"ה מבוי - הקשה מהר"י מאורליני"ש דהר"ל לאשמועינו הכשר מבוי

אריח לארכו שלושה א"צ להביא קורה אחרת:

שיטות הראשונים בביאור דעת ת"ק, והאם רשב"ג פליג עליו להקל או להחמיר:

א. רש"י בסוכה כב: מבאר דת"ק אזיל לחומרא, ומתיר רק אם כשסמוכות הקורות זו לזו יש ברוחב שתיהן טפח, ורשב"ג להקל כא דאפילו אין בשתיהן טפח, יכול להרחיק זו מזו עד ג"ט דעדיין יכולות לקבל אריח שארכו שלושה.

וכעין פירוש זה שלת"ק בעינן דשתי הקורות סמוכות זו לזו, ובין שתיהן רוחב טפח, כן איתא בפ"י הר"ח סוכה שם, [ופ"י ר"ח בסוגיין צ"ב], וכ"כ המרדכי (ס' מפ"ג), והגהות מיימוני (שנת ז. כה). בשם מהר"ם. והמרדכי הנ"ל והב"ח (שסג. כג.) דייקו הכי גם מפ"י רש"י בסוגיין, שפירש 'מתאימות' מלשון תאומים. מיהו ח"י הר"ן כתב בשם רש"י בפירוש מדויק כשיטת הראשונים בסמוך.

ב. שאר הראשונים (כשנ"א, ריטב"א, רנינו יחומן, מלרי, טור שסג. כג.), נקטו דכה"ג פשיטא דמהני, אלא קמ"ל ת"ק דאפילו הקורות מרוחקות זו מזו עד טפח מהני, כיון שאריח רחב טפח עדיין יכול לעמוד עליהן. מיהו יש הפרש בין הראשונים: דהרשב"א והר"ן נקטו דרוחב טפח שכשר לת"ק היינו שרוחב הקורות עם החלל שביניהן יהא טפח, אך הריטב"א [בפ"י שני] נקט דכשר חלל טפח בין הקורות מלבד רוחב הקורות. וע"י ביאור הלכה (שסג. כג. ד"ה שנין) שהוכיח מלשון השו"ע ורוב הראשונים כצד הראשון.

והנה לפירוש זה צ"ע דקאמר 'ואם לאו צריך להביא קורה אחרת', והו"ל למימר בפשיטות דאם רחוקים יותר מטפח יקרבם. ותירצו הראשונים דקל יותר להביא קורה אחרת ביניהן, דכיון שהקורות קבועות בכוחל קשה לעקור אחת ולקרבה.

ויש לעיין לפירוש הראשונים אמאי לת"ק

המאירי כתב מטעם פי תקרה יורד וסותם, ועי"ש הערה [772]. וביאר הקהלות יעקב (ס' א') דמחיצה תלויה לולי בקיעת גדיים היינו מתירין מחמת המחיצה עצמה, דכמו שהיא תלויה במקומה חשיבא לחלק הרשויות, אלא כיון שהגדיים בוקעין למטה נחשבין עי"ז הרשויות כבלתי מחולקות, אבל בקורה למ"ד משום מחיצה, כיון שרואין חודה כיוור וסותם ומגיע לקרקע, שוב לא אכפת לן בבקיעת הגדיים.

אמנם יעו"י שהקשה הקה"י מסוגיא דשבת קא. גבי טרסקל, דמשמע אפילו במקום דאמרינן גוד אחית מבטלת בקיעת גדיים את המחיצה.

עוד תמה הקהלות יעקב (שס אות ד') הלא לקמן ע"ב פסלינן הלחי כשהרחיקו או הגביהו מן הקרקע ג' טפחים ואפילו רשב"ג מודה משום בקיעת גדיים, והלא לרשב"ג עד ד' טפחים נחשב לבדו וכסתום וא"כ לא ניחוש לבקיעת גדיים. ותירץ דיתכן שדין לבדו שונה כיון דעניינו הוא שמחמת קוטנו אינו נחשב הפסק, וכשיש בקיעת גדיים נעשה פירצה ובטל הלבדו, משא"כ לענין גוד אחית, ומסיק דאכתי צ"ע.

מיהו מדברי רש"י (סוף פו.) דקדק הקה"י דפליג על הריטב"א, וס"ל דגם היכא דשייך לומר פי תקרה יורד וסותם לא מהני היכא שגדיים בוקעין תחתיו, שהרי נקט רש"י שכל דין פי תקרה יורד וסותם אתי רק כמ"ד מחיצה תלויה מתרת ואין חוששין לבקיעת גדיים, ולדבריו צ"ל דמ"ד קורה משום מחיצה באמת קסבר דלא חיישינן לבקיעת גדיים, וסוגיין דחיישא לבקיעת גדיים אתיא למ"ד קורה משום היכר. וראה עוד חזון יחזקאל (מוספמ"א ס"א ה"ז).

וכן ב' קורות המתאימות וכו' אם מקבלות אריח לרחבו טפח אין צריך להביא קורה אחרת וכו' רשב"ג אומר אם מקבלות

וראה עוד קרבן נתנאל (אות ג'), גאון יעקב, חסדי דוד (מוספמ"א ל. ד.), שפת אמת, וחזו"א (ע"ו ב-ג).

ו. להלכה - השו"ע (שסג. כג.) לא הצריך שיהו שתי הקורות סמוכות ונוגעות, אך הביא שתי השיטות אם בעינן קרובות זו לזו בתוך טפח או בתוך ג"ט. וע"י ביאור הלכה שם ד"ה שצריך, והבאנו דבריו לעיל.

י"י בר' יהודה אומר רואין את העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה:

א. תוס' הביאו מסקנת הגמ' בסוכה כב. דהעליונה והתחתונה הן בתוך ג"ט, דהא רחבן פחות מטפח ולא אמרינן חבוט דמי בפחות מטפח. ותוס' לעיל ט. (ד"ה שאין) הקשו לאוקימתא דרב אשי התם דבתלויה ומשוכה מיירי, אמאי כשר רק אם אין בגובהו ג"ט, הא התם רחבה טפח ונימא חבוט דמי ותירצו דבעינן קורה ע"ג מבוי והרי היא משוכה מן הכתלים, לכך מהני רק בתוך ג"ט וכן תירצו שאר הראשונים שם (תוס' סל"א ע"ב מוס' ר"פ, כשנ"א, ריטב"א), וראה בדבריו על תוס' שם.

והנה הרי"ף פסק שלא כר"י בר' יהודה, דכיון דאמרינן דסבר כאבוה דאית ליה רואין ואג קי"ל כרבנן דפליגי דלא אמרינן רואין, [ע"י בדבריו לקמן ד"ה ריב"ל], ולדבריו קשיא ההיא דרב אשי לעיל דאמר חבוט דמי. ותירץ ח"י הר"ן בשם תוס' דהתם הקורה עצמה רחבה וראויה לקבל אריח אלא שתלויה, ובכה"ג אף שקורה משום היכר אמרינן חבוט משא"כ הכא שהקורה אינה ראויה לקבל אריח אלא ע"י חבוט ליכא היכרא. [כע' סברת תוס' ד"ה ובלבד].

ב. יש לעיין אמאי בעינן לחרי רואין ול סגי בחד - ע"י חזון יחזקאל (מוספמ"א ס"א ה"ט).

ובלבד שלא תהא עליונה למעלה ותחתונה למטה מעשרה

מרחיק רק עד טפח, ומאי שנא מכל דוכתי דמהני לבדו עד ג' טפחים, וכן הקשה הב"י (שסג. כג.). אכן מדברי תוס' (ד"ה זלננד) מבואר שהוא משום דבעינן קורה הראויה ממש לקבל אריח. ורבינו יהונתן כתב דלא ניכר שלקביעות הושמו שם אלא א"כ הן סמוכות בתוך טפח. והט"ו (שסג. יב.) כתב וז"ל "אע"ג דדין לבדו הוא עד ג', הכא שאני זיל הכא ליכא שיעורא וזיל הכא ליכא שיעורא", ועי"ש בהגהות נתיב חיים.

ג. הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם (שנת ז. כה.) נקט דמהני לת"ק אפילו סמוכות הקורות עד טפח ומחצה. וכן איתא בגירסת הטור לפנינו (שסג. כג.), ומבואר מדברי הב"י והב"ח שהיה לפנייהם הגירסא כברייתא "אם מקבלות אריח לרחבו טפח ומחצה". [מיהו הב"י הגיה בדברי הטור גופיה 'טפח' גרידא, וראה כב"ח בהרחבה].

ד. רבינו יהונתן הביא דיש גורסים בדברי ת"ק "אם מקבלות אריח לארכו", כלומר דכשר אם יש ריזת ביניהן עד ג' טפחים כשיעור אריח לארכו, והיינו נמי שיעור לבדו בעלמא. וביארו בהגהות שם דלפירוש זה רשב"ג בא לחלוק להחמיר, שצריך דהקורה עצמה תהא רחבה ג"ט כדי לקבל אריח לארכו, ודחה רבינו יהונתן פירוש זה, דא"כ היה צריך רשב"ג לחלוק במתני' דשיעור קורה ג' טפחים כדי לקבל אריח לארכו. וראה מש"כ הגהות הב"ח שם לבאר גירסא זו. וע"ע רש"י.

ה. בדעת הרמב"ם (שנת ז. כה.) פירש המגיד משנה דת"ק סבר אם יש בשתי הקורות רוחב טפח לקבל אריח, מצטרפות שתיהן אם אין ביניהן ג"ט דאמרינן לבדו. [ואף לפירוש זה צ"ל דרשב"ג להחמיר בא שהקורה עצמה תהא רחבה ג"ט]. אמנם בהגהת הב"ח על הרי"ף, וכן הב"ח על הטור (שסג. כג.), והפרישה שם מצדדים בדעת הרמב"ם כשיטת רש"י, ועי' רש"י דמסיק עיקר בדברי המגיד משנה ברמב"ם.